

MŰTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda: Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

KOSSUTH LAJOS ÖNVÉDELME FOGSÁGÁBÓL.

Közi: K. Papp Miklós.

(Folytatás és vége.)

szerint tehát mindenre nézve, mivel a k. fiscus vád gyanánt fellép, meg levén mutatva, hogy terhelők nem lehetnek, semmi sem marad fenn, mint azon subsumtiók, gyanítások, melyeket a k. fiscus ama terhelő adatokból kénye szerint levonva, egy elzárt fogoly fejére bőséggel áraszt, ehhez egy szegény fogoly ellenében nem nagy heroismus kell. Elég volna talán annyit felelni, hogy ha a tett maga nem törvénytelen, egyebekről ítélni Isten dolga. Néha (távol legyen, hogy ezt magára elismerne) törvényes cselekvésből is eredhetnek ezen nem várt kedvetlen következtetések, e fatum, ha előre láthatók nem voltak; itélet-hiány, ha láthatók voltak, még sem láttattak, de soha sem bűn, a tett mindig törvényes marad. Ha ezen Törvényhatósági Tudósításokat elbeszélők és mondanánk, miként keletkeztek a törvények oltalma alatt, s miként végre a k. fiscusnak nem tetszvé a nélkül, hogy a törvény megváltoznék, nemcsak elnyomattak, de szerzőjök még világos törvények ellenére fogságra is vettetett, és ezen elbeszélést történetesen egy utazó hallaná, ki az ujbán születő Görögországból érkezne, ily választ hallaná: Görögország nem constitutionalis ország, a király saját akarátja szerint ad törvényeket, adott az időszakos hírlapok kiadásáról is, az újságírók éltek

ezen törvény engedelmével, de éltek úgy, hogy valóságos forrongás már itt-ott tettekre kifakadást gerjesztettek, koránt sem a történet dolgok bírálásával, mert az csak historiai testis temporum, hanem saját epés indulat szerinti izgatással. A király látván a törvény engedelmé alatt gyakorlott cselekvés rosz következtetéseit, egybegyűjté a statustanácsot s új törvényt adott jövődöre, de hogy a kik a volt törvény alatt irtak, a következtetések miatt feleletre vonassanak, soha senkinek eszébe se jutott, mert hiszen a törvény még élt ekkor. És ime ti nálatok, kik alkotmányos léttel dicsekedtek, egy szabad polgárt azt teszi, mit a törvény megenged, cselekedetének ötödik évében a köztudó azért, mivel káros következtetéseit véli, nem azt esz-közi, hogy a törvény megváltoztassék s ekép a vélt roszak folytatása megszüntetessék, hanem fogságra veti törvény ellen a szabad polgárt, ki azt tevé, mit a törvény megengedett, fájdalmas egyenvonal!

De lássuk a felperes indító okait: az alperes hűség-törő, mert ha Törvényhatósági Tudósításai kiadása mint cselekvés nem volna is törvénytelen, a cél, a szándék őt bűnössé teszi. Nem lehet elég sokszor ismételn, delictum est vel omissio stb. a cselekvés, a tett maga az egyedül, a mi véges elméjü ember itélete elejébe tartozhatik, a mely cselekvés törvényes, az törvényileg szólva, a legundokabb szándék sem teheti törvénytelené. Világosan kitünő gonosz szándék a beszámítás sulyát nevelheti, de arra, hogy beszámításról szólhassunk, bűn kell. Hol törvénytelen cselekvés nincs, bűn nincs, a hol

e nincs, imputatio fokáról szólani csak a moral mezején lehet, a törvényen nem. De miként is áll ezen szándék ügye? Mátyás király 1. D. 13. cikk és Ulászló 1. D. 58. cikk így szól: „De intentionibus praeter Deum nemo potest judicare,“ (a szándékról Istenen kívül senki sem ítélhet.) És ime t. k. tábla! A felperes vádló az alperesnek nemcsak mult törvényes tetteiben veszi a szándékot bírálát alá, de még a jövődőről is azt meri állítani: „akármit mond a törvény, nem adhatom vissza szabadságot, mert rossz szándékaid lesznek.“ Ha igaz, hogy de intentionibus nemo praeter Deum judicare potest, kénytelen az alperes felkiáltani: Ecce Deum! De megbocsát a királyi fiscus, ha azon parancsot is megemlítné az alperes, melyet az egy örök isten adott, (ne legyenek te néked idegen isteneid én előttem), az alperes azt, mi legyen tudósításainak szándéka akkor, midőn az később következett s a kir. fiscus által, igen is egyedül ő általa előidézett kedvetlenségekről s azoknak következményeiről ismét csak nem is álmodhatott, mert magát csak embernek vallja, nyilvános tette, később vallatásakor bőven kifejezte: ez az egyetlen szándék a nyilvánosság.

Óhajtáná az alperes, hogy szive redőit mind feltárhatná, hogy keble minden részeit kitarthatná a felperes előtt de ezek tárva csak Isten előtt lehetnek, ám bírálgassa, rostálgassa a k. fiscus minden tetteit az alperesnek, bírálgatásának nyílt homlokot, a legszigorubb, legméltatlanabb megtámadásnak az önértés tiszta nyugalmit veti ellene, harag nélkül s szelid béketűrőssel fogja hallgatni. De kéri tisztelettel arról megemlékezni, hogy ő is csak ember, ne akarjon bevágni azon körbe, melyet Isten magának tartott fenn, s ezen praesummalt hatalmától s ahhoz kötött sértegetéseitől méltóztasson megkímélni embertársait. Mindenesetre pedig ne igyekezzék a törvény oltalmát, a szabad védelmet megvonni az alperestől azon ürügy alatt, hogy ez is a szándoka lehet az alperesnek jövődöre, melyet sötét homály fed el az ember szemei elől, örökre el is fog pedig még a tettekre nézve is, nemcsak a

szándokra nézve is, melyet még csak jelenről s multról is csak Isten ítélhet.

Igenis mond a k. fiscus, de a te szándékod nyilvános, s ezen szándék agitatio, az alperes pedig azt mondja: igen az ő szándéka nyilvános és ezen szándék nyilvánosság, melyet hazánkban alkotmány s törvény 8½ század óta védenek, s melynek multhatatlan hasznát, sőt kikerülhetetlen következtéseit korunkban még absolutus kormányok is elismerték, mint a porosz kormány legujabb következtései mutatják. Azonban vagynak oly szavak T. k. tábla, melyekhez minthogy a világ öt részének valamely szegletéből egy oly emlék csatlakozik, mely előttünk kedvetlen, azokat a világ elejébe rémként szoktuk állítani, remélvén, minthogy ijesztőt kiáltunk, nem meri senki megtekinteni, s annál fogva meg sem fogja tudni, hogy az a magos fehér rémalak amott nem egyéb mint szellőztetés végett poznára lepedő. Agitatio, statusfelforgató elvekl ezek azon rémitő fegyverek, melyekkel a k. fiscus azokat le akarja mennydörögni, kik nem ugy gondolkoznak mint ő! ha egy ilyen felkiáltás argumentum a másképi gondolkozót nemcsak befogatni, de még hűségétörővé is tenni képes, ugy valóban új logikát kellene tanulnunk és új moralt és újat mindent, ha ismét azon szó ujságnytás hasonló rémforum volna! az elvekről majd alább egy két szót.

Itt az agitatioéről. Vannak bizonyos attributumai a lényeknek, melyek nélkül azok megszűnnének lenni oly lények, a minők, de az emberi felfogás és szólásmód ezeket máskép kifejteni nem tudta, mint az által, hogy adjectivumot substantiválta s magától a lénytől elválasztott külön nevet adott neki, mit aztán a balgatagság, babonás és politicalai türelmetlenség külön rémként állítanak elő. A felhajtott követ visszaesni látjuk és ezt mondjuk gravitas, föld felé ezt gravitacionak nevezzük, s ugy áll előttünk, mint egy külön valami, holott nem egyéb mint attributum. Épen ugy van ez a rémitő kongásu agitatioval is, az az ember életének természetes attributuma. Az ember mig él, gondolkozik, a ki gondolkozik s társaságban él, gondolatait másokkal közli vagy szóval vagy írásban vagy nyomtatásban vagy fes-

tés vagy szobrászat vagy más uton, és az minden egyéb mint agitatio. Minden szó, minden betű, a gondolatnak minden kifejezése, minden könyv, minden praedicatio, minden olvasótársaság s általában a könyvnyomatás agitatio. Az emberi életnek ezen lényeges attributuma nélkül makkot ennénk az óvilági erdőkben még ma is. Az agitatio magában tehát nemcsak nem rossz, sőt az élet föltétele. Politicai világban pedig bűnné csak akkor válhatik, ha tárgya is bűnös azaz törvény által tiltott s eszközei is bűnösök azaz törvény által tilalmaztattak, mert mit hazánk törvénye nem tilt, az lehet bűn a gyónószékekben, de törvényszékekben soha sem.

Az alperes mindig magos példa gyanánt tisztelte azon férfiakat, kik hideg és hosszas megfontolás után képeztek magoknak meggyőződést, de attól többé ingatagul vissza nem léptek és magokat soha meg nem tagadták, önmagukhoz hűtlenek soha sem lettek.

Az alperes sem lesz magához soha hűtlen s keblét az agitatio tekintetében kitarja nyíltan, nem mond kevesebbet tömlöczéből, mint mondana barátai meghitt körében, s nem mondana ott többet, mint mond tömlöczében. Az alperes azok közé tartozónak vallja magát, kik azt hiszik, hogy a magános érdeken, t. i. pénz-, dics- és kincsvadászon kívül még más kötelességeink is vannak, s vannak különösen mint polgárnak hazánk iránt, és ez a kötelesség: a hon javának előmozdításán igyekezni. Vannak, kik az ily csekély emberre, mint az alperes, gunymosolylyal tekintenek, gondolván, ime a nyomorult porszem miről álmodozik! nem bízták azt kendre, hagyjon fel azzal. Az alperes úgy hiszi, a nagy épülethez egy két téglát a leggyengébb ember is vihet s vinni kötelessége is, mert polgár, s kivált ha történetesen magyar nemesnek született, meg kell emlékezni arról is, miként minden közdolgokbani részvétét alkotmánya parancsolja, a törvény pedig így szól: *confoederationes desolvantur, ut unusquisque liberius rebus majestatis regiae, totiusque regni sui superintendere eo providere possit.* 1519. 44. (A szövetségek szüntettessenek meg, hogy mindenki a királyi méltóság ügyeit s a haza javát szabadabban

ellenőrizhesse és előmozdíthassa). A mit tehát az alperes a királyi szék s nemzet egymástól elválaszthatlan javára a jelennel s jövődönék szükségéhez képest jónak, igazságosnak, hasznosnak itél, arról (ha lehet) másokat is meggyőzni s a jónak, igaznak s hasznosnak utjában álló balvéleményt fölvilágosítani, rossz akaratot kitüntetni legmoralisabb kötelességnek ismeri. De valamint erre a törvény által tiltott eszközökhöz nyulni soha se kíván és soha sem nyult; úgy esze is van annyi, hogy mi legyen jó, hasznos és üdvösséges. Magyarországnak azon helyzetéből, melyben van, s melybe azt nyelve, népszokása, alkotmánya és diplomaticai szövetkezései tették, tudja. És azért az alperes a haszontalan üres teoriákkal soha sem foglalatostkodni, sőt örökké azt szerette mondani: a statustudomány a legpositivusabb tudomány a világon; mert a factorokat, melyekkel sokszorozunk, nem teremthetjük, hanem vennünk kell, a mint előttünk vannak. Balgatag magyar politikus, ki azzal törődik, mi volna jó in abstracto, azzal törődjék, mi jót lehet tenni azon országban, a mely olyan a minő! Ha azon gondolkozást szabadon kinyilatkoztatni, agitatio: úgy igen, az alperes szerette, az agitatiót, de annak létesítésére törvény által tiltott eszközt nem használt, és használni még akkor sem fogna, ha a törvény letiprását épen úgy hatalmában lenni vélné, mint a felperes, midőn az alperest elfogatta s fogva tartja. De fájdalom ezen agitatiót nem eszközölhette az alperes, mert alig zárták be az országgyűlési terem ajtaját, nyomban oly tárgyakat szőtt a k. fiscus törvénytelen eszközű agitatióval a gyűlések asztalára, hogy még önérdekeiket is elfelejtették fölötté a saját biztosságok iránt aggodalomba jött emberek. És ime ennek, t. i. az ő saját és törvénytelen tárgy, törvénytelen eszközű agitációjának következeit most az alperesnek szeretné beszámítani a kir. fiscus, a mi csak egy kissé mégis erős kívánság. Fegyvert sütött el a k. fiscus s annak ropogó hangját másra kenni szeretné, feleljen kiki magáért, annyi bizonyos, hogy a k. fiscus agitációja miatt az alperesnek, ha szándéka lett volna, módja nem volt agtálni saját elveit, mint ezt az L. alatti tudósítások eléggé tudatják s mutatják; mint-

hogy ott csak kétszer jelenik meg az alperes mint agitator, egyszer midőn juniusi munkámat a javítóházakról ajánlá, másszor, midőn a kisededővő intézetek iránt részvétre szólítja fel levelezőit. Az elsőnek meglehetősen sikere lön, mert ő maga mintegy 60 példány megszerzésére lön megszólítva, a másik sikerének tapasztalásától a felperes k. fiscus fegyverei elzárják az alperest. Ha ezen két agitatót a felperes bűnnek tartja, legyen neki az ő hite szerint, a magyar törvény nem tartja.

Továbbá az alperesnek szándéka volt a törvényes nyilvánosság. Ha ez agitató, az alperes elismeri az agitató szándékát, de ámbár némi agitató szándokáról az alperesnek, ha minden szavát visszaidézi is a k. fiscus a multnak örvényéből, még csak gyanúságot sem lesz képes gerjeszteni. Még csak azt jegyzi meg az alperes, hogy dicső emlékezetű királyunk I. Ferencz a magyar évkönyvekben a legszebb jogok egyikét az által vivta ki magának, hogy agitált, mert Sz. István ideje óta alig volt egy szebb, jobb és erősebb agitató, mint a hogy ő herczegsége a sistematicum operatum fölötti véleményes harcznak a munkák közrebocsátásával, a megyékbeni vitatás megnyitásával s minden egyeseknek véleményeik beadására felszólításával szabad mezőt tárt. Legyenek áldottak ezen agitatóért hamvai!

De különösen is áll ezen agitató vádjá t. k. tábla! midőn a mult országgyűlésen a vallásszabadság tárgya vitattatnék, egy főpapi méltóság, kit, bár véleményében nem osztozik is az alperes, nemcsak magos állása, hanem meggyőződéséhez hű ragaszkodása miatt mélyen tisztel és igen nagyra becsül, egy főpásztori levelet bocsátott ki az országban nyomtatásban (s ha majd szabadsága visszaadatik az alperesnek, elő fogja mutatni), nagyszerű színekben rajzolják abban a KK. és Rendeknek minden vallásosság felforgatására irányzott törekvései, s felszólítják a hivek, hogy ezen törekvést minden kitelhető módon akadályozzák, annyira ment ezen nyomtatvány hatása, hogy a nép egész vidékeken a legmélyebb aggodalomba esnék, a templomnak ajtai éjjel nappal nyitva állottak (saját családja tapasztalásából tudja az

alperes, hogy a nép a követi tábla törekvéseinek meggátolásáért éjjel nappal imádkozik istenhez). Volt eset, hogy egy követnek, ki a szentek táblája nem osztozott, az ingódott nép utjában lovakat adni nem akart, másutt seregestül tódult egyik követ gazdasági tisztjéhez, őt kérdőre veendő, hogy igaz-e, hogy földes urok új vallást akar állítani az országgyűlésen? stb.

De arról, hogy a k. fiscus a miatt agitató, sőt hűség-törés vádjával lépett volna fel valaki ellen, vagy éppen valakit elfogatott volna, nehogy az agitató tovább terjedjen, semmit sem tudunk. Nemes Turócz vármegye körlevelében szólította fel az egész országot, hogy az országgyűlés, a nemzeti törvényhozói hatalom anticonstitutionalis, status felforgató törekvéseinek ellentálljon. Agitató vádjáról semmit sem hallottunk s csak annyit tudunk, hogy nemes Békés vármegye azon körlevél czáfolásáért commissió alá került, de Istennek s királyunk törvényességének hála! ez is következmény nélkül maradt. Mindezek és más tömérdek, de a börtön falai közül nem bizonyítható agitatók miatt hűség-törési vádról, törvénytelen fogságokról semmit sem hallottunk és helyesen is, mert ezek nem hűség-törés tárgyai. És imé az alperes néhány levélben megírja, nem azt, mit hiszen maga, hanem azt, a mi nyilvánosan történt, és ámbár nyilván történhető dolgot valamint sokaknak nem tudni lehetetlen, úgy még néhány másokkal is tudatni bűn csak nem lehet, mégis nemcsak nem agitator, de még hűség-törő is, nemcsak az, de még az törvények oltalmára számot sem tartható szabad ember, kit elfogni, fogva lehet tartani, akármit mondanak is a törvények, ismét eszünkbe kell jutni Don Pedro esizmadiájának. Igen, de azt mondja a királyi fiscus: ezen nyilvános történeteket egyoldalul közölte; tehát nemcsak hűség-törő, de el is lehet fogatni. Ezen állításba itt az alperes nem ereszkedik, ez a per velejére tartozó, és éppen azért esedezik törvényes szabadsága visszaadásáért, hogy erre nézve védelmét előadni physical és moralis lehetőségben azaz törvényes lábon állhasson. S most csak az forogván kérdésben, ha valjon áll-e a tisztelt ítéletnek első gyámoka? Az

alperes úgy hiszi, hogy egyoldalúságot a tisztelt ítélet terhelőnek nem vett; mivel egy szóval sem mutatván elő a k. fiscus, hogy az egyoldalúságról vádolt történetek más-képen történtek, e szempontból vizsgálat alá vehetni a k. táblának módjában sem volt. Erre nézve tehát a per velejére tartozván védelme, most csak annyit felel: egyoldalúság miatt ostobának lehet valakit tartani, de hűség-törési vád alá venni, elfogatni és törvényes védelmét is megtagadni nem lehet.

Azonban a k. fiscus azt állítja, hogy ha mindezek így volnának is, az alperest terhelik Törvényhatósági Tudósításainak következményei, t. i. a gyűlésekben élénkebb vitatkozások. Erre azon felül, mi a per velejéhez tartozik, s a mit kijelölt az alperes, midőn a vitatásban részes tagok pereit s a nemes megyék azótai határozásai ismeretének szükségét megmutatta, a kérdés mostani állásában ezeket akarja megmutatni:

1-ször. A Törvényhatósági Tudósítások következése magában sem terhelő.

2-or. Magában ha terhelő volna is, az alperest semmi esetre sem terhelheti.

3-or. A vitatásokat a Törvényhatósági Tudósításokból eredetteknek mondani annyi, mint annyit mondani, hogy a fiu az atyát születésében megelőzte vagyis physical lehetlenség.

4-er. Hogy ezen vitatásokat más okok és különösen a k. fiscus okozta.

5-ör. Végre azon alkalmaztatás, melyet a k. fiscus a vitatásokból von, törvényeink s nemzetünk historiájában ismeretlen újítás.

I.) A Törvényhatósági Tudósítások következésében nincs semmi, a mi magában is in abstracto terhelhetne; mert a k. fiscus manifeste erectus contra statum publicum vevén fel tárgyaúl, itt csak ilyesmi lehetne terhelő:

1-ször. Hogy hazánk 12 millió lakósaik közül csak egy is van, a ki (isten őrizz) az uralkodó ház iránti hűséget fölmondotta s ő felsége, a sz. korona és haza ellen nyilván feltámadott.

2-or. Hogy ezen feltámadó a Törvényhatósági Tudósítások következtében támadott fel, de e kettőt bizonyítani soha sem fogja. Ha százszor mondjuk is, hogy a hold

egy földes sajtgomolya, azért az soha sem lesz gomolya, hanem hold.

II. Ha volnának is a Törvényhatósági Tudósításoknak káros következményei, azok az alperest nem terhelik, mert annyi igaz és tagadhatlan, hogy a vármegyék közgyűlésén nyilvánosan történt dolgokat megírni a törvény megengedi; ha tehát a törvény ezen engedelmé használatának káros következményei volnának, ez vagy pusztá fatum volna, miért ember felelősséggel nem tartozik, vagy pedig a törvénynek volna következménye, a miből az következne, hogy a törvényt meg kell változtatni, minthogy azt megbüntetni csak azon Xerxesnek jutna eszébe, ki a Hellespontust megvesszőztette; de törvény által megengedett cselekedetnek következményét a cselekvőnek vétkül beszámítani nem lehet, legkevésbé pedig hűség-törés vétkül.

III. A rosztal élénk vitatkozásoknak Törvényhatósági Tudósításokból eredtök physical lehetlenség. Akármint forgassuk is a dolgot, azon vitatások, miket a k. fiscus bizodalmatlanság terjesztőknek, a kormány és ítélőszékek tekintetét kisebbitőknek, csendzavaróknak satb. mond, a hűség-töréssel vádolt ifjak elfogatása s pere és legfeljebb még a kérdéses tudósítások tilalma körül forognak, ámbár az utolsót illetőknél még a huslimitatio tárgyában is hallottunk már élénkebb vitatásokat, az alperes levelezésének, vagy a mint a k. fiscus keresztelé, időszaki irott lapjainak létesülése már tudott közönségesen, még mielőtt az országgyűlés eloszlott volna, annak sem létesülése; sem szándéka titok soha sem volt. Ekkor még az érdeklött két tárgyról, melyeknek vitatásait a k. fiscus nem szereti, senki nem is álmodott, kivéven talán az elsőre nézve magát k. fiscust. Sőt ezen tudósítások mikénti megjelenéséről szóló C. alatti h iradás is május 15-kéről 1836. törtévény, azon szerencsétlen ifjak elfogatását egy pár héttel megelőzte, és így a később beállott esetekből eredett s a felperes által nem kedvelt vitatások gersztése sem czélban nem lehetett, sem a tudósításoknak nem tulajdonítható.

De nézze bár végig a felperes ügyész ur az L. alatti XXIII. pontokba foglalt tudó-

sításokat s ha azt megtenni méltóztaték, látni fogja, miként mindössze 29 megyékről és összesen 66 közgyűlésről tétetett jelentés, ezen 66 gyűlésről jelentésről jelentések közül 20 oly gyűlésről szól, melyek a tudósításoknak 1836-ik július 1-ső napján kijött első számját megelőzték s így filius ante patrem, ezen tudósítások a vitára, következőleg a felperes által képzelt agitatókra, ingerlésekre okot épen úgy nem szolgáltathattak, mint a mai napkölte a tegnapi viláosságot nem okozhatta; 11. jelentés pedig a tudósítások kezdetéhez oly közel időben tartott gyűlésekről szól, hogy az 1-ső számú jelentés a gyűlést tartó megyékhez meg sem érkezhett; s csak 35 jelentés tétetik összesen egy év lefolyta alatt már később tartott gyűlésekről, de azok is többnyire oly későn kerültek (a k. fiscus által váratlanul megszorított vitatások bősége miatt) közlés fokára, hogy a legélénkebb gyűlésekről jelentés sokkal azután jött napvilágra, miután ugyanazon tárgyban más megyékben már szintugy megtartattak azon élénk gyűlések, melyeket a k. fiscus mégis az akkoron még meg nem jelent tudósításoknak szeretne tulajdonítani, s ha volna egy vagy két jelentés (alig lesz pedig több), melyről ezt nem mondhatni, az azokban foglalt pertractatiókat hideg megfontolás után csakugyan lehetetlen a tudósítások lételének, sőt kell vagy lehet csak egyedül a fentebb említett s a megyék által már, mielőtt a tudósítások első betűje közrejött volna, törvényeinkkel meg nem egyeztetetett két történetnek, s így magának a k. fiscusnak tulajdonítani. Ide járulnának még olyforma tekintetek is, mint például nemes Fehér megyének azon élénk közgyűlésekor, melynek élénksége miatt a k. fiscus (különös logicával) az alperest vádolja, az egész vármegyében csak a volt alispán és későbbi másodalispán jártatták az alperes tudósítását, kiket azon megye fellázasztásával csak nem vádol tán a felperes, s kiket az egész hazaszelid mérsékletű és csillapult indulatu férfiaknak ismer. De az ilyen egybevetéseket, mint hány megyében járt csak egy, két levél, minő kezekbe s minő datumok előtt, az alperesnek jelen törvénytelen állapotjában nincsen módjában megczáfolni, azokat tehát

szabadsága visszanyerésével velős védelmére halasztja. Átaljában, ha tekintetbe vétetik, hány példányban s kiknek irattak a kérdéses levelek, ismét meg nem foghatni, hogyan származtatott abból a k. fiscus oly rémitő terheltetést, minél fogva az alperest nemcsak hűségtröcséről vádolná, de még szabadságától is a legtörvénytelenebben megfosztaná. Eleinte alig volt 30—40 levelezője az alperesnek, ha el nem enyészett volna is, igen kevés kezekben forgott ezen levelezés, ha a váratlan tilalmazás és a k. fiscusnak ama szerencsétlen másik eset előteremtése általi agitatója érdeket s terjedelmem nem nyujtanak, országgyűlés alatt oly mértékben feljülhaladta a tudósítások érdeke a későbbieket, mennyiben egy országgyűlés hatósági köre egyes megyékét feljülhaladja; és mégis minden érdek, minden szorgalom mellett sem volt soha képes az alperes levelezői számát 100-ra nevelni, s nézzük meg egy kissé a megyei dolgokat, melyekről a tudósítások szólhattak volna, ha a k. fiscus nem ajánlta volna: a perlekedők folyamodására érkezett királyi rendeletek, tiszti jelentések, tisztviselők számadásai, házi költségek elhatározása, adókiivetés, közmunkák iránti rendelet, repartitóiok, határjárások, tilalom táblák, hidépítés, vizszabályozás, protestatióiok s apró administrationalis tárgyak, végre pedig, hogy a legtöbb vitára alkalmat nyujtókat utóbb említsük: az új urbér behozása körüli általános vitatások és specialis alkalmazási esetek, melyekre nézve valóban nagy köszönetet érdemelne, ki annak alkalmazását, egyes eseteit, nehézségeit s eredményeit a közönséggel tudatná, mert ennél alig volna jelenben szükségesebb valami. Ezek lévén, a lehetőségnek csaknem egész körét felvéve, az előforduló tárgyak. Ugy mivellettettek volna a száraz megyei dolgok körüli jelentések, melyekre nézve a XXIII. számú tudósítások szerint az alperes legjobb barátai is kételkedtek, hogy két hetenként irandó egy levélre elég tárgyat leljenek. Azért, hogy ezen kevés és érdektelen tárgyakról minden két hétben egy fél óráig olvasson valamit, nagyon kevés ember lett volna hajlandó 50 p. f. fizetni. Később azon két esetnek szőnyegre kerülte szaporitá a levelezők számát mintegy 100-ra

(mit egyedül csak a tilalomnak és a kir. fiscusnak köszönhetni), de ezek között mintegy 30 dignitarius, mint 20—30 privatusok pedig olyanok, kik vagyonságok mellett tudományokkal, mély belátással, érett ítélőtehetséggel bírván, törvényes kötelességökről s meggyőződésökről sem levelek, sem beszédek által bizonyosan el nem tántoríthatók, kik a dicsőségesen országoló ausztriai ház iránti buzgó s hódoló tiszteletökről semmi által, még a k. fiscus törvénytelenégei által sem elvonhatók, ámbár ezen törvénytelenések által bizony senki keblében sem fognak nyugodalmat avagy bizodalmat teremteni, de a hű magyar hűséget még sem tántoríthatják el. Jártatták vagy olvasták ezen tudósításokat a n. m. cancelláriának, m. k. helytartótanácsnak, n. m. curiának is némely tagjai, sőt jártatnia kellett azt (ha talán más neve alatt is) magának a felperes fiscusnak, sőt hihető több példányokban, mert ime ide L. alatti egy egész példányt csatolt s mégis a Balogh s Kosztolányi notae, Rudnyánszky s többeknek, úgy Ráday, Ágoston, Patay infamiae pereikben is tudott bemutatni hasonló leveleket.

A Törvényhatósági Tudósítások tartalmakat nem maguk adták magoknak, hanem készen találták, s a mi megtörtént, azt meg nem törtéنتé tenni hatalmukban nem vala. Azt tenni, mit a törvény megenged, soha sem lehet ingerlő, ingerlő a political világban csak az, mit a k. fiscus most teszen, t. i. törvénytenséghez ragaszkodás, mely a törvényes jogot képzelt rémek miatt megtagadja s ezzel a sérült jogérzést újra meg újra sérti, ingerli, és mivel áldozatokat szerezhet s ezzel megszerezheti magának azon ismeretes magyar mondás gyönyörűségét: „csak azért is megmutatom, hogy az enyém áll meg, akár mi lesz belőle,“ de bizodalmat s nyugalmat soha se szerezhet.

4-szer. De ki vagy mi okozta hát azon élenkebb vitatásokat, melyeknek egész súlyát az alperesre szeretné a k. fiscus háritani? Mi okozta hát azon kiáltásokat? Felelet: az idők kérlelhetlen folyama. Ha a mult századnak utolsó s a mostaninak első másfél tizedeit elfogulatlan kebellet kísérné a kir. ügyész ur, ha a hatalmában kábult bizako-

dásu közös ellenségnek a fejedelmeikhez hű nemzetek buzditására közrebocsátott manifestumokat hideg elmével vizsgálná, ha a közelebbi időkbeni congressusok nyilatkozásait figyelemmel olvasná, ha Sándor orosz császár ő felségének a lengyelekhez 1815. intézett felszólítását s annak főképen következő sorait: „a francziák elleni szövetség célja a nemzetek függetlenségeinek visszaszerzése, a függetlenség talpköve az igazság kiszolgáltatása s liberalis ideák terjesztése, melyek hosszas despotismus alatt a polgári jogok törvénykönyvből kitörölvék,“ olvasná, nyugodtan felsohajtana, ha megemlékeznék a lipcei nagy ütközetben résztvett vitéz hazánkfiai mellett ékesítő érdemjelek im e felírására: *Europae libertatis assertor* (Európa szabadságának megmentője), Európa mostani intellectualis állásának okait s eredetét *pragmatice* kinyomozhatná. Hazánkat különösen illetőleg, ha megfontolná, miképen a most említett eseményekben a nemzet is nagy és áldozattal teljes részt vett, következőleg azoknak eredményeiből ő sem maradhatott ki, és tekintetbe venné az 1490. 67. cz. következésében az elmesurlódásokra megnyílt és boldogult királyunk idejében még tágasabbra tárott mező természetes természetényeit, kiváltképen pedig azon értelmi működést, melynek a 3½ éves országgyűlés munkálkodásaiból ezen csatornák s mulhatatlan hatásutjain a nemzetre hárulni kellett, édes hazánknak mindennemű polgári, political élettagokban nyilatkozó nagyobb elevenség okait könnyen átlátná, és ha végre ezen általános jogok mellett még közelebről némely polgári hazafiaknak katonai karrali befogatásokat, mit a törvényhatóságok törvényszerű alkotmányunkkal nem egyeztethettek meg, valamint hogy az ily befogatást dicső emlékezetű III. Károly király, noha valóban még akkor a körülmények veszély szint mutattak, a 16. szám alatti kegyelmes leírásban nem törvényesnek lenni megvallott, és ha azon befogottak ellen folytatott titkos procedurát, mely miatt a törvényhatóságok a személyes bátorság felett aggódalomba estek, nem különben az alperes levelezéseinek

szolgabíró általi eltiltását tekinti, a gyűlések élénkebb folyamának okát könnyen kitapogathatja.

Tisztelt személyét a felperesnek éríteni sem akarja az alperes, sőt erősen akarja hinni, hogy hazáját ő is úgy szereti, mint más (mert melyik magyar nem szereti hazáját), és erősen akarja hinni, hogy az utóbb említettekől következtek, s minek következése a hatás örök törvénye szerint ki sem maradhatott, szándéka teljességével nem vala, sőt azokat az alperessel együtt fájlalja: azért bizonyosan nem veszi rossz néven az alperestől, ha minden kitelhető szelidséggel csak arra bátor kérni a felperest: tegye szívére kezét s úgy mondja meg, ki volt indító oka azon élénk vitatásoknak s egyszerűs mind arra kéri, hogy ha követ lökött csendesen álló vízbe, azon habgyűrűket, mik a víz színén a lökés miatt eredtek, ne kárhoztassa; mert hiszen azoknak természet szerint a lökésből kellett eredniök; de valamint bizonyos, hogy magukra hagyatván, lesimulnak, oly bizonyos az is, hogy ha a helyett újabb követ fog a vízbe vetni a felperes, e lökésével nem a támadott habgyűrűt fogja lesimitani, hanem újabbakat támasztani. Ennyit mondani kénytelenség volt és a kénytelenségért — reméli az alperes — nem fog a felperes neheztelni.

5-ször. Akármi lett legyen is ezen hevesebb vitatások oka, a felperes következtetései törvényeinkkel és historiánkkal ellenkeznek. Minden neheztelt vitatások közt az alperes legalább egyetlen egyet se irt, mely azt mutatná, erigant contra statum publicum, hanem íródta országgyűléséről, a sérelmek alkotmányos orvoslásáról, legfeljebb némely tisztviselők felelésekről (a mi, hiszem, az alkotmányos hazában csak erectio contra statum publicum, sőt a ki azt el akarná törölni, az a constitutionalitást sértené meg). Igen! mond a k. fiscus, de minő kifejezésekkel szólottak? Tehát a kifejezésekért indíttatnak vérperek? a szelid felvilágosodott Európában a XIX-ik században! Távol legyen az alperestől, hogy a köztanácskozásbani indulatoskodást helybenhagyná (ámbar ez a népgyűlések természetében fekszik), mert meg van róla győződve, hogy a hideg logica

fegyvere erősebb az átoknál. Egy nagyérdemű követnek a mult országgyűlésen arról, miként lehet bizodalmat nyerni s az elvesztettet visszanyerni, komoly mérsékletű beszéde sulyosabb, mint a legtisztább czirádák; azonban a véralkat nem egyforma, az ország igen nagy része úgy nézte, hogy a k. fiscus lépései az ifjak ügyében sérelmesen fájnak a nemzetnek, és ezt úgy érezte, még mielőtt a Tudósítások első száma napfényre került. Fájdalmában felszóltalt törvényes orvoslásért itt-ott talán heves kifejezésekkel, hiszen t. k. Tábla! a fájdalom csak a deszkaszíven énekel, a molból még a fa is nyikorog, ha erőszak éri, a féreg is görnyed, ha tiportatik, s ime egy magyar polgár fájdalmas szavai miatt hűség-törő! Sőt nemcsak, hanem egy magyar polgár, mert levélben tudatván, hogy egy valaki így szólott, de nyilvánosan szólott, e miatt szabadságától megfosztatik és fogsággal kinoztatik. Arról, ha gyűléseni szó hűség-törés tárgya lehet, mint vélekedtek az országnak követei, tudva van, mit nyom, mit nem nyom ez a k. fiscus előtt? az alperesre nem tartozik; annyit mindazonáltal tud, hogy valamint az, ha a felperes az alperest feláldozza is, hogy ez ama véleménynek derogalna, lehetetlen, úgy egyes polgárnak, az ország követeinek nyilatkozásiban s véleményeiben osztozni nem vétek. De akármit legyen ez, annyi minden esetre bizonyos, hogy a hűség-törésről szóló törvény igen régi, mióta az fennáll, ezer meg ezer hevesebb vitatások voltak a mostaniaknál, mégis megyei gyűlési beszéd miatt hűség-törésnek, hűség-törési pernek példája nincs, az törvény szerint hűség-törés nem is lehet; említi ugyan a felperes Debreczenyi György példáját, de ez által csak azt bizonyította, hogy példát nem lehet mutatni, mert azokon felül, mikre már közbevetőleg felelve vannak, nem kell felejtetni, hogy Debreczenyi országgyűlésén vétkezett azon időben, midőn még az 1507. 12. cikk állott, a mely azt mondja: Libertatem Diaetae turbare est notae infidelitatis (az országgyűlés szabadságát háborgatni hűtlenség). Már emlité általjában az alperes, hogy hazánkban voltak sokkal indulatosabb kikelésekkel teljes gyűlések a nélkül, hogy

a k. fiscusok csak notae perről álmodtak volna is.

Nem akar az alperes azon számos kicsepangó közgyűlésekről és azokban történt helytelen, sőt akkor vétkes indulatokról szólani, melyek törvényhatósági szép rendszerünket mocskolva, fájdalom! helyenként régebben történtek; ily vétkes indítványok közül csak egyet említ meg, de oly undorítót, melynek csak meggondolására is, annyival inkább kimondására eléggé gonosz ember most az egész világon egy sem létezik. Egy közgyűlésen (üdvözült királyunk idejében) arról vala szó: vajjon a német katonaság, mely oda vala rendelve szállásra, befogadtassék-e? vagy visszautasítottassék? némelyek azon törvéynél fogva, mely a külföldi katonaságot tiltja, ellenzék. Egy tag így szólott: be kell fogadni, de meg kell hagyni minden gazdának, hogy katonája fejét tarisznyában hozza be a vármegye házához; ez több mint féktelenség, ez borzasztó istentelenség, borzadással tölti el minden ember szívét, akármi legyen is különben véleménye: irtózatosság, mint a Bertalanéj vagy a sicíliai vespera, de következés nélkül hangozván el az indulatos dühösség szavai, notae vádról szó sem volt, sőt ezen undok gonoszság javallója később fényes hivatalok fokára emeltetett. Szelidebb s törvényesebb korunkról kíván az alperes szólani: 1823-ban átkot szórtak közgyűléseken a szónokok, tetteges erőszak gátlá a kir. biztost széke elfoglalásától, kivetéssel fenyegettetett, gyűlések tartattak szabad ég alatt, protestatiókat irtak sat. Mutasson a kir. fiscus egyetlen egy hűség-törési vádat ezek miatt? nem tud mutatni; miért? mert a törvény nem engedte, s ime most Wesselényi, Balogh, Lipovnyiszky, Ujházi, Kosztolányi hűségtelenségi, — Rudnyánszky, Máriási, Sebestyén, Szabó, Ráday, Patay, Ágoston, Kubinyi infamiae perbe idéztettek. Az más eset volt, mond a kir. fiscus; igen is más, haladá a mostanít, mint 50 halad egyet, s notae pernek nyoma sincs. Ha már nincs példa, hogy megyei gyűlésekeni beszédért hűség-törés vagy infamiae vád indították, miként képzelhetné az alperes, hogy mások beszédeit ő ellene, ki azokat nem mondta, hanem mivel nyilvánosak és

így mindenki által tudhatók voltak, néhány embernek megírta, a tisztelt ítélet terhelőnek tekinthesse. Velős védelmét erre nézve is fenntartja. És így a gyűlési vitatásokat sem tekinthetni terhelőknek, marad még fenn végzetül az elvek terjesztése, mond a felperes, ime ismét egyike azon fain szavaknak, melyeknek ütése akaratlanul is eszébe juttatja az alperesnek, miképen VI. Henrik angol király idejében a pórlázadás vérengző vezére Kode Jakab Say lordot megölette, mondván: te oly embereket tartasz magad körül, kik nyilván nomenekről s verbumokról s keresztény szívet borzasztó ilyen más szörnyetegekről mertek beszélni, te veszélyes ember vagy, halálra veled. Ime ezeknek az embereknek még elveik is vannak; hűség-törők tehát, fogságra velők.

Elveket az idő szül, nemzetek pallérozódása s a közvélemény, törvényhatósági tudósítások elveknél nem szülője, hanem szülőltje. Né amott keleten kitünik a kelő nap sugara, reggel van, s az óra 5-öt mutat, a pacsirta felszáll csevegve üdvözölni a kelő napgolyót. De van ember, a ki szerette volna, hogy az éj tovább tartson, mert hiszen csalogány csattogási oly kedvesek voltak, s mivel ezt szerette volna, az órát földhöz zuzza s a szegény pacsirtát lelövi mondván: ha te 5-öt nem mutatsz s te nem csevegsz, a nap fel nem kél. Szegény pacsirta, szegény óra! pedig ez nem mese ám! az elvek függnek az individuum meggyőződésétől, a meggyőződés egy harmadiknak hatalmában nem áll, köz példabeszéd: Quot capita, tot sensus (a hány fő, annyi gondolkodás), valamint a felperesnek van saját önmeggyőződése és így tulajdon elve, úgy van ez másnak is; valamint őt nem téríthetik ki elveinek sorából a Törvényhatósági Tudósítások, úgy másokban is feltehet annyi erőt s annyi belátást, hogy ők is a tudósítások által eltántorítottatni s elveiktől elpártoltatni magukat nem engedték; de különben is a tudósításokban minden ellenkező gondolatok, minden ellenkező gondolkodásuaknak okoskodásaik, szó-lásaik és így különböző elvek, (tehát azok

is, melyeket a k. fiscus tart helyeseknek) említvük s előadvák, mint az a per velejé-
beni szabad védelemből ki fog tetszeni. Sza-
bad választásában volt kinek-kinek az ol-
vasók közül elfogadni a fiscus elveit vagy
nem. Ha nem tetszék, annak az alperes nem
oka, tehát az innen levont argumentuma is
a felperesnek menti inkább, mint terheli az
alperest. Vagy talán az ujtás s igazítás
óhajtását véli annyira veszedelmeseknek?
szóljunk elébb általánosan, úgy szintén az
alperes elveiről. Miután az ég alatt semmi
tökéletes nincsen, miután az ember, mint
legnemesebb élő teremtmény, magát tökéle-
tesíteni moralis destinatiójánál fogva köteles,
midőn azt, mit hibásnak, hiányosnak lát, ta-
pasztal, jobbitni s kiigazítani törekszik,
nemcsak nem vét, sőt kötelességében jár
el. Nem lehet vétkül tulajdonítani egy ma-
gyar hazafinak is, ha azt, mit maguk az
ország rendei századok óta világos törvé-
nyekben, p. o. Albert király 1-ső és 4-ik, az
1486. évi 2. §, Ulászló VII. 63. 1527. 3. —
1548. 21. — 1553. 30. — 1608. 16. — 1609.
69. — 1715. 10. 24. és 124. — 1723. 24. 34.
81. és 123. §. — 1790. 67. — 1825. 7. 8. 9.
cikkelyeikben igazítani valóknak már száz-
szor megismertek, kiigazítandónak állit. Va-
lamint egyes emberek, úgy a nemzetek is
hosszas tapasztalásaik után hiányt, sőt hi-
bákat is moraliter és physice sejditenek, a
hiányok s hibák, azoknak kipótlása s helyre-
igazítása szükségét, a szükség vágyat, a
vágyak közvéleményt szültek, ebből pedig a
korszellem változása következett.

Volt idő, midőn bárdok és troubadou-
rok énekei tették az élet kellemeit s a kor
szellemét. Ezen léha s puha életmódját szám-
üzte a nemzetek vándorlásából keletkezett s
a keresztshadak által edzett lovag-idő és
akkori korszellemhez alkalmazott harczjáté-
kok, ezekből erő s bátorság fejlődezett. A
erő érzete a gyengébbek megverését s fel-
te uralkodni vágyat, hasonló vagy hatalma-
sabb irant pedig irigységet szült. Innen a
moral hiánya miatt következtek egymás közti
czivódások, rablások, miket 1435. 5. —
1647. 76. — 1659. 18. cz. s számtalan tör-
vények gyakorta kárhoztattak, sőt fejedele-
lem ellen szegülések s a közcsend zavarása

nem ritkán keletkezett. Végre a nyomtatás
mesterség tökéletesedése, a világ újabb ré-
szének föltalálása és az által a kereskedés
elevenebbitése szorosabb kapcsolatba egye-
sítvén a nemzeteket, mindinkább felvilágosodtak
az emberek az élet kellemeiről, kényelmességé-
ről s azoknak, hibáiról hiányairól s mindezek
orvoslása s jobbitása módjáról. Ekép volt a
physicai, ekép a moralis világban; amott a
test, itt a lélek szükségait javítandók, változ-
tattak, javítottak, szóval az idő szelleme
változott. Más korszellem volt akkor, midőn
a scholastica philosophia uralkodott az ele-
mentaris világban, más korszellemnek kell
jelenleg lenni Leibnitz, Locke, Kant, Rai-
nald, Fichte, Schelling ideje után.

Bresciai Arnold Rómában mondott prae-
dicatiójában megmutogatta már, hogy a ke-
resztény moral alapítója, a mi megváltó urunk
Jézusunk volt az első ujtó, megmutogatta
azt is, hogy az emberiség czélja s jogai ismer-
etének kutfeje a sz.-írás. De közelebbről a
székes-fehérvári nevendékpapságnak tudós
tanítója, Gózon György is néhai székes-fehé-
rvári püspök Horváth János ő excellentiája
ösztönzésére 1835-ben a n. m. helytartóta-
nács censori engedelmé mellett írott mun-
kájának 2-dik részében a 25-dik cikkelyé-
ben így szól: nem tagadhatni, hogy szüksé-
ges volt Luther idejében a reformatió, sőt
szükséges lesz az ezután is, mert gyarló
emberek vagyunk és természetünknel fogva
egy helyen nem állhatunk. Igaz, hogy sok és
nagy visszaélések voltak, megszorodott a
konkoly a kereszténységben, a papok s püs-
pökök udvarában sok olyas történt, a mi-
nek történni nem kellett volna. Erre az er-
kölcök megromlottak! Természeti ösztön
az emberi kebelben a fejlődés ösztöne, a ki
azt egyes embernél tagadni meri — ugy-
mond Bruno Jordanus — nem ismeri az em-
bert, nem ismeri az életet, s a ki az egész
emberi nemzetnek kifejlődési ösztönét ta-
gadja, sem a historiát, sem a jelen időt nem
ismeri az. Egy másik író pedig azt mondja:
„Szerencsés uralkodó, a kinek kormánytisz-
tjei az idejökkori ideákat felfogni s használ-
ni tudják. II. Fridrich burkus király a kor
szelleméhez alkalmazott új criminalis code-
xet behozandó, hogy a hibás régi melletti

előítéleteket legyőzze, a hibás régít közritica alá eresztette, s ezzel nemcsak nem ártott semmit, sőt új szabályainak nagyobb tekintetet szerzett. A megboldogult bajor király országának újabb rendszert, újabb törvényeket adandó, felszólítja a tudósokat jutalomdíj mellett, írának javallatokat, s munkáik kivonatát terjesztette az országgyűlésnek tanácskozás alá. Ujitanak minden nemzetek, maga a pápa ő szentsége is néhány évvel ezelőtt új törvényeket szabott. A javítást nem tartja a felperes is szükségtelennek s céliránytalannak s nem tartja tán bűnnek. Ha ezt megismeri, nem tagadhatja az ideáknak és így a korszellemnek változását is. Ez ellen törekedni sikertelen, de káros is. Jon. Fox 1793. a francziákkal való háború ellen tartott beszédében ugyan elmésen említi: „hogy a franczia elvektől féltünkkel épen terjesztés okáért fognán k harczolni.“

Ha az igazítás, sőt ujtás bűn volna, valjon mi végre rendeltetett volna az 1796-iki 67. cz. által országos küldöttség? s munkálatai minek nyomtatattak ki? miért teremtett az 1825-iki év 4. 8. 9. cz. által újabb országos küldöttség? Minek szőlította a boldogan elhunyt jó emlékezetű király ezen operatumok közlése mellett a megyéket az iránt fel, adnák véleményeiket? minek kellett volna a múlt országgyűlést csupán csak a végre összehívni? és minek kellett volna a most uralkodó felségnek országlása kezdetén két esztendeig az országgyűlést együtt tartani? Minden érdekes tárgy feletti tanácskozásokban jönnek különböző nézetek és vélemények közbe; ez elkerülhetetlenül szükséges, mert *contraria juxta se posita magis elucescunt*, (az ellentétek egymás mellé helyezve, világosabbakká lesznek). Vannak a régi szokásoknak pártolói, vannak az ujtásnak oltalmazói; a többség véleménye határozatot szül; de innen nem következik, hogy a győztes fél a győzetett ellen véleménye miatt, mely hasonlóképp a nézetek különböző volta, üldözőképp lépjen fel. Nem fér ez meg az osztó igazsággal, melynek egyforma mértékben kell egynek úgy, mint másnak szolgálni. „*Jus semperque situm est aequabile, neque enim*

aliter esset jus“ Cicero. (A jog mindig egyenlően van megosztva, mert különben jog nem is volna).

A vélemények különbözősét sértő háborgatás nem fér meg a constitutionalis szabadsággal, mert ez teszi szükségessé a tanácskozást, a tanácskozás ideája pedig épen azt teszi fel, hogy különbözők a vélemények, s hogy azt kiki szabadon kimondhassa. II. Fridrik mondá: „*Der frei denkt, denkt gut*,“ az gondolkozik jól, ki szabadon gondolkozik. A geni philosophus kérdeztetvén, micsoda mesterséget tud, hogy oly szépen ír? azt felelé: mondani a mit érzek. A vélemények közti versengések nem egyebek, mint csak privatusok közti s vérontás nélküli kis harczok, melyek a mint Filangeri megmutatta, csak republicákban lehetnek ártalmasak, monarchiában soha sem. Lord Russel is igen jeles munkájában nem alaptalanul fejezte ki magát: „a korcsmai beszédek, a választáskori vetélkedések, a szabad ég alatti gyülekezések s a lármas processiók felforgatással látszanak fenyegetni az országot, azonban a lármaival vége van a lármanak, veszedelemnek s az azt megszokott nép oly nyugodtan folytatja kötelességét, milyennel evez csendben a hajóslegény, ily tűnemények hasonlók a bőrnyavalyákhoz, melyek látszanak s nem veszedelmesek.“

Ugy látszik a magyar gyűlésekről írta szavait. Kibuzogja magát gyűlésen a magyar nemes, s ha elhatározatik a felírás, azt véli, megmentette a hazát; de akár hátróztatik, akár nem, korántsem támad fel a státus ellen, hanem békével haza megy, három hónap mulva ismét szól és ismét haza megy békével. Az erős az ilyen tűneményeket, elmejátékokat, zsi bongásokat, élénksengéseket neveti. Richelieu Como mellékén egy száraz fa felállítása alkalmával hallván, hogy a télnek emlékfája, süvegét revén tréfálva mondá: *bonjour mon amie hérisse tu ne fleure pas*. Száz meg száz történetek erősítik annak igazságát, hogy különböző vélemények kifejezése roszat soha sem, hanem örökké csak jó következtetéseket szült, s ha kifejlésekor némi élénkebb vitatások keletkeztek is, azok épen nem veszedelmesek, sőt kevésbé ártalmasak, mint a bánatos hallgatás Seneca szerint.

Már most méltóztatik a felperes ezeket az alperes elveivel egybehasonlítani, s méltóztatnék az alperes egész életéből csak egyetlen egy a magáéhoz hasonló elvet előmutatni.

De hiszen a Törvényhatósági Tudósítások csupán mások közgyűlési beszédeit adván elő, az vádolva saját elvéről az alperest nem is vádolhatja; mások elvei pedig nem is terhelhetik, a mi pedig a magáéit illeti, fájdalom! bizony új elvek kifejezésére a k. fiscus nem is engedett időt, mert az országgyűlés berekesztése után nyomban oly lépéseket tőn, melyek következtében azok folytán a közgyűléseken új elvek, javítások, újítások elő nem fordultak, hanem mindig csak sérelmek orvoslásáról vala szó, úgy hogy az L. alatti XXI. számú tudósítás szerint egy szónok, ki a k. fiscus tetsző véleményéhez tartozik, éppen azt vevé szónoklat alá, miért nem foglalatoskodnak már egyszer a megye rendei javítási elvekkel.

Mindezeknél fogva tehát meg levén mutatva, hogy a Törvényhatósági Tudósítások sem külsőleg, sem belsőleg nem terhelhetik az alperest, hogy a további allegativus felhozások szintén nem terhelők, de a vádnak tárgyát sem teszik, hosszasan bár, de szembeütően meg van mutatva, hogy a hozott ítélet első gyámoka nem áll.

Ha a k. fiscus azt mondaná, hogy ezen részletes előadásával a per velejébe bocsátkozott az alperes, ünnepélyesen óvását ismétli. Az alperesnek feladata volt a mult ítélet megváltoztatásáért esedezni, s e végett elő kellett neki adni, miképen az, a mi a tisztelt ítéletben gyámokul felhozatik, nem áll, e kérdésről másképp szólni nem lehetett, mi tartozzék a meritorius védelemre? az a mit apródonként szólott, gyakran kiemelve, minél fogva az is bűn, hogy a vádtól védelem az alperesnek szabadságába visszahelyeztetése nélkül nem történhetik.

Azonban feltéve (de meg nem engedve), hogy a terhelő ítélet első gyámoka áll, hogy a felperes vádjai valósággal terhelik az alperest, ebből nemcsak nem következik, hogy magát szabadságból, mint azt törvényeink engedik, szabadon ne védelmezhesse, sőt éppen ellenkező következik, mert:

a.) az említett törvények a valóságos hűség-törés terhelőbb s világosabb eseteiben is garantirozzák a szabadságból védelmet.

b.) mert éppen annak van védelemre szüksége, a ki terheltetik és mentől inkább terheltetik valaki, annál nagyobb szüksége van arra, hogy magát védelmezhesse, s hogy tőle meg ne tagadtassanak a védelemnek azon módjai s eszközei, melyeket a törvény ilyes esetekben minden kivétel nélkül általánosan szabályul tőn.

Ezek szerint a fentisztelt ítélet első gyámoka nem az alperes ellen, hanem éppen mellette szól.

II-szor. Az ítéletnek második gyámoka az, hogy a felperes végső ítéletet kér.

Valjon egyik perlekedő fél kérelme megfoszthatja-e a másikat a törvény oltalmától s törvényes jogaitól? Valjon az 1415. 7. és 1723. 5-ik cikkelyek megszüntek-e törvények lenni az által, hogy a k. fiscus végső ítéletet kér? Ezt a felperes minden perben így szokta tenni, s e szokást követve kért itt is a k. fiscus már vádlevelében s kért a levatában is végítéletet. Ha a felperes ilyen kérelme elzárhatná a fokkonkénti védelem útját, szükségtelen volna az idézés, felesleges a megjelenés, sőt a k. fiscussal perbe nem lehetne szállani, pedig a k. fiscus nem fölötte, hanem alatta van éppen azon törvényeknek, melyek alatt áll minden egyes polgára hazánknak. Köteles ő minden formalitásokat megtartani s meg is engedni, melyeket a törvény kinek kinek enged s tulajdonit, sőt tisztii elhivatása törvényeink szigorubb megtartására jobban szorítja őt, mint akárkit mást. Az a körülmény, hogy ő erősebb, hatalmasabb s tisztéhez képest méltóságosabb, mint egyes polgára hazánknak, őt a törvény szabályai alól nemcsak fel nem oldja, sőt azoknak korlátai közé még inkább szorítja, mert törvény nem a hatalmasabb támogatására, hanem inkább gyengébbnek a hatalmasabb elleni oltalmára hozatik; ha pedig egy magános polgárnál hatalmasabb voltát tekintii, emlékezzék meg Caesarnak, miután vágytársain győzedelmeskedett, a római tanácsban mondott s Dio Cassiusban megírt szavaira: Kinek engedhetőbb, úgy mond, kevésbé hibája, mint a ha-

talmasnak? kinek kell okosabban használni a szerencsét, mint a kinek legtöbb szerencse jutott? nem lehet tartós szerencse, ha mérsékleten nem alapszik." Emlékezzék még egy szépiró bölcs mondására: nec utendum imperio, ubi legibus agipotest (nem kell hatalommal élni, hol törvényesen lehet intézkedni.) Így tehát ezen gyámok sem foszthatja meg az alperest törvényengedte szabadságban védelmétől.

3-ik gyámok, hogy az alperes a per velejére bocsátkozott. Előbbi szóváltásában bőven megmutatta az alperes, mikép szabadságát visszakérni nem per velejébe bocsátkozás; oda hivatkozni tehát ezuttal is elég.

De lenne bár ugy, hogy a per velejébe bocsátkozott az alperes, ebből csak az következne, hogy exceptiókra vissza nem térhetne. Ugy de az alperes ez ideig sem levata, sem keresetlevél, sem bíróság, sem ügyelet, sem actoratus ellen (pedig csak ezek kifogások) kifogást nem tön, hanem csak törvényes szabad védelméért esedezett, ezt pedig törvényeink az exceptiók sorába nem teszik, sőt oly requisituma a pör folyamának, hogy nélküle ítélet sem lehetne. Az alperes semminemű visszalépést nem tett, nem is akart tenni, mert a levata napján, a megjelenés pillanatában, midőn még a felperes egyetlen egy oklevelet sem adatott be, első szava volt: törvény szerinti szabad védelemért könyörgök; s ez az, a mit az alperes azóta is szakadatlan sürget, s a miért most is esedezik.

A tisztelt ítélet gyámokai tehát nem állanak, és ha állának is, belőlök nem következik annak megtagadása, mit a törvény megenged, a mint hogy e törvényt nem törvénynyé semmi gyámok nem teheti, mert bíróság előtt soha sem az a kérdés: Quid consilii? hanem mindig csak az: Quid juris? Juris vero est, quod lex dictat, ezt a felperes sem fogja tagadni.

Nem hagyhatja végre szó nélkül az alperes azokat, miket a felperes utóbbi replicájában mond. Miután az alperes törvényes észrevételeire semmit sem felelhet, mert hiszen a világos törvény ellen nehéz is szólani, azon ürügygyel áll elő, hogy az alpe-

restől meg kell a törvényt tagadni, mert ahhoz nem a védelmi szabadság végett, hanem más szándék miatt ragaszkodik, s ez a cél: agitatio. Hogy ez csak amolyan dicteriumocska, melyet azért mondunk, ne tacuisse videamur, magában világos; ismét fel lehetne kiáltani: Ecce deum! De engedelmével a k. fiscusnak, borzasztó dolog látni, hogy ily nyomoru ürügy miatt tagadtatik meg egy szabad polgártól életének legfőbb kincse, a törvényes szabadság. Vád vád után, rágalom rágalom után halmoztassék hát a szegény fogoly fejére, s midőn ez azért könyörög, hogy tétessék azon törvényes állapotba, miszerint megmutathassa, hogy a vád nem áll, elég legyen annyit felelni: nem, mert agitálhat; holott épen a törvényszerű szabad védelem fogná bebizonyítani, hogy a k. fiscus agitatio- s perturbatióról képzeltése csak képzelgés! és ez a legum imperium? ez történhetik egy alkotmányos országban? Valóban sok dolog van ég és föld között, miről philosophusaink nem álmodnak, mond Hamlet; de hogy ez, s átaljában ezen pör lehetséges volt alkotmányos országban, azt a maradék soha hinni nem fogja. Ily pörnek tartalmát, példáját nincs kor, nincs tartomány, mely mutathasson. Walpole minister, midőn a parlamentben Windham és Hipen ellene élénkebben kikelnének, így szólott: „Azt hiszik ezen tisztelt gentlemanok, hogy engem ingerelni fognak; de csalatkoznak.“ Midőn k. fiscus az említett ürügygyel lép föl, midőn azt hiszi, hogy eget földet összelármáz az alperes, ha szabadságába tétetik, midőn így elmélkedik: lám minő élénken beszél a fogásból is, hát ha még szabadságba tétetnék, azt mutatja, hogy nem ismeri az emberi természetet és nem ismeri különösen az alperest. Ha jelen s netalán előbbi előterjesztéseiben élénken szólalt fel fájdmában, azt tulajdonítsa a felperes a méltatlanságnak, a törvénytelen szenvedés keserű érzetének; ha szabadságból védheti magát az alperes, bizonyosan hideg nyugalommal várja vala törvényes biráinak igazságos ítéletét; de ha ezt látja magától megtagadtatni, miről az alkotmány elmagyarázhatlan világossággal kezkesedik, lehetetlen, hogy ne fájjon, és le

hetetlen, hogy a fájdalom keserüséget ne szüljön; mert még egyszer legyen mondva: meg nem tagadni, mit a törvény megad, soha sem lehet ingerlő, ingerlő csak a törvénynek képzelt rémek miatti megtagadása. Ezen szempontra ügyelve, nem fog neheztelni a felperes ur azokért is, a mik a szóváltásban talán élesen mondattak, szabadságából azokat az alperes bizonyosan úgy mondandó nem vala, de személyt most sem akar sérteni, azt ünnepélyesen kinyilatkoztatja. A mi azon letartóztatott levelet illeti, mely miatt az alperes oly csipős dorgálásokkal, fenyegetésekkel illetetett, s a pörben is oly méltatlanul sértegettetik, fájdalomtelt kebellet kénytelen megjegyezni: irt néhány sort, mindössze talán nyolczad rész ivnyit e részben, melyeket alkalmatosoknak vélt szüleit s testvéreit az 1-ső deczemberi váratlan ítéletből eredett fájdalmokban vigasztalni, és ime már ez is lázítás! Valóban különös korban képzeli a k. fiscus a magyar közönséget, midőn azt véli, hogy azt egy nyolczadrész ivnyi nyomorult levélke, melyet szüleinek ir gyermek, ha nyilvánosságra kerül, fellázítandja vagy nyugtalanságra gerjesztheti. Ez hasonlít ama monomaniacushoz, ki hónapokig sem feküdni, sem megtámaszkodni nem mert, azt képzelvén, hogy hátrészei üvegből vannak; végtére egy barátja jót huzott reá, s a beteg végig tapogatván testét s látván, hogy el nem tört, meggyógyult. Egyébaránt kijelentvén a felperes, hogy ama méltatlan dorgálások nem a katonai kormánytól, hanem ő tőle eredtek, az alperes azon kormánytól bocsánatot kér, de valóban, midőn vele egy német Presidialbefehl a katonai kormánytól közöletik, lehetetlen volt gyanítania, hogy a m. szent korona ügyvéde egy magyar nem katonai polgárral értekezék, mindenesetre e körülmény is igen különös színben mutatja az alperes helyzetének alkotmányosságát s törvényességét. De akár mint legyen is a dolog, annak, hogy a felperes pörön kívül bármit terjeszthessen is a t. bíróság eleibe, ezen új törvénytelen elvnek ünnepélyesen ellene mond. Azon levélnek a pörhöz kell csatoltatnia, mert azt az alperes maga oltalmául kívánja, oda kell csatoltatnia, ha nem lázító, de még inkább, ha lázítónak látja a

k. fiscus; mert akkor meg kell mutatni, mi az az exorbitatio, mi az a lázítás? s az alperesnek iránta magát védenie kell, de a pörön kívül manipulalgatnia nem lehet. Utoljára még azon alperesi nyilatkozásra, „hogy ha a törvény parancsolta szabadságba nem tétetik, magát nem is védheti,“ így szól a kir. fiscus: *Simili declaratione seu perfidens, seu perdicax dicatur, vindicativae justitiae cursus sisti nequit.* (Hasonló nyilatkozat miatt hűtlennek vagy makacsnak nyilatkoztassék, a büntető igazságszolgáltatás folyamatát megállítani nem lehet). Kár volt ismét ezen perfidenciákkal, perdicatiókkal előállani, ez a dologhoz nem tartozik, s a felperes fogva nem lévén, nincs oka, miért ingerülve lenni, de ha felhozott, kénytelen az alperes így felelni: az alperes csak azt kéri, mit a törvény parancsol, és így *denegata legali defensus vis et potentia fisci Regii, seu haec legis et juris neglector perfidus, seu perdicax dicatur potest victoriam cedere, sed legalem juris et justitiae administrationem operare nequit,* (megtagadtatván a törvényes védelem lehetősége, a királyi ügyész, ezen jog és törvény mellőzője hűtlennek vagy makacsnak nyilatkoztassék, mivel győzelmet nyerhet ugyan, de jogot s igazságot érvényre nem juttat). Ezt azért ismétli az alperes, hogy ha a szabadságbéli védelem tőle megtagadtatik, nincs egyéb hátra, mint sorsát az Isten akaratjában teljes megnyugvással várni.

Mindezeknél fogva tehát, mivel a fentisztelt ítélet nem incidentalis, mert a velős védelmet mind phisice, mind moraliter lehetetleníteni, mert peremptorius erejű, mert a nemesi főszabadságba és így az alkotmány sarkoszlopába vág, mert idegen természetű katonai kormánynak a polgári hatóság körébe vágását sanctionálja, mert végre nem kifogásról szól, a feljebbvitelt kegyesen megengedtetni kéri, és mivel e tisztelt ítélet gyámokai sem állhatnak, s ha állának is, a szabad védelem megtagadása belőlük nem következne, mivel önmagával is ütközésben van, de legfőképen azért, mivel a legvilágosabb törvényekkel ellenkezik, ezt a leg-

felsőbb törvényszéken megváltoztatni. Az arany bulla II-ik, az 1715. 7. és 1723. 5-ik cikkeket és Verböczy I. R. 9-dik cím mint sarkalatos törvényeket teljességbe hozatni, s ekép az alperesnek arra, hogy magát törvényszerűleg, szabad lábon védhesse, lehetőséget adatni s módot nyújtani ujabban esedezik, s törvényes további védelmét fenntartván, csupán a feljebbvitel kérdését ítélet alá bocsátja.

RAGÁLYI ÁBRAHÁM LEVELEI (Idősebb Br. Wesselényi Miklóshoz.)

Közl: K. Papp Miklós.

V.

Pest 16. Decembris 1807.

Méltóságos báró s főispány ur,
nekem különös bizodalommal való nagy
jó uram!

A mint mult levelemben irtam, hogy ő felségének elmulthatatlanul czélja a diaetát 15-a berekeszteni, csakugyan úgy is lett, mert nyakra-főre dolgoztatott mindent, a tegnapi s tegnapelőtti ülések 12 órakor végződtek, s már ma 5 órakor reggel ő felsége vissza is ment Bécsbe, sietvén a mátkájához, kivel való öszvekelése pro 6-a lévén határozva, ezen solennitásra az ország részéről is deputatio rendeltetett.

Hála legyen az ur Istennek, sokkal jobban ütött ki a dolog, mintsem reménylettük, a felséges cancellaria sokat engedett, nevezetesen a só dolgában az előbbeni lábra tettünk s más tekintetekben is valamit csak nyertünk, melyből csak azt lehet kihuzni, hogy ha a többi resolutiók is itt készültek volna, nem okozták volna oly megkeseredését a nemzetnek. Mely alázatos jelentésem mellett, midőn ő Nagyságának kezeit csókolnám, az kis Miklóst ő Nagyságát tisztelném, magamat továbbra is becses szives indulatába s gratiájába ajánlván, állandó tisztelettel maradok

Nagyságodnak.

lekötelezett alázatos hiv szolgája

[RAGÁLYI ÁBRAHÁM.

Külczim: Pestino. Illustrissimo Domino L. Baroni Nicolao Wesselényi de Hadad et Murány S. Caes. Regiae et Apostolicae Majestatis Consiliario Aulico, nec non I. Comitatus Mediocris Szolnok Supremo Comiti tit. tit. Domino mihi peculiariter colendissimo gratiosissimo.

per Debrecen

Szolnok

Zsibó.

(Eredetije a zsibói levéltárban.)

I. RÁKÓCZY GYÖRGY NEJÉNEK Lorántfy Zsuzsánnának

LEVELEZÉSE.

1646—1648 között.

Közl: Szilágyi Sándor.

I.

1646. Jan. 10.

Susanna Lorantfy, dei gratia Transylvaniae principissa, partium regni Hungariae domina et Sicularum comitissa etc.

Generose fidelis nobis grate, salutem et gratiam nostram. Die 27 mensis et anni proxime praeteriti nekünk irt levelét vettük; Munkácson hogy pénzen is vétetett borokat értjük, hogy pediglen az lengyelek az bor vételre sem magok ki nem jönnek, sem pedig az magyaroknak nem engedik bevinni, az mint ennek előtte is irtuk kegyelmednek valóban akarnók, ha megszabadalna az lengyelországi ut, mivel az ilyvai sokadalomra valóban nagy szükségünk volna, kiváltképen posztó s egyéb vásárlások kedvéért is. Az uj-keresztény majornét, írja kegyelmed, hogy szükséges volna az pataki majorban, de az majorház építésében mostan semmi módot nem lát kegyelmed; ha kegyelmed azt várja, hogy az váron való épületeket mind elvégezzék, addig az nyakokban szakad az majorház; hiszem annak nem kellene kő épület. Ide be micsodás fizetések jár az uj-keresztény majornéknak, im pariáját kiküldettük, ha kegyelmetek olcsóbban alkhatik meg vélek, nem bánjuk, ő nekik sok fizetések jár, s azért akarnók mi, hogy ugyan lenne derekas majorságunk ott, vagy ötven bor-

jus tehén lenne keze alatt, hogy ne venne hiában az fizetést, minthogy az majorné szük. Gávára sem igen kaphatni, hanem lenne mind amott együtt az majorság. Akarnók, ha kegyelmed tudósítana felőle, Zsonátz felől, a miképen szegény Bornemisza uram ígérte volt magát az ezer forint felől, kegyelmed úgy ígérte-é, hogy azt az mienkből várják avagy honnan, s az derék levelek ott vannak-e kegyelmednél avagy, csak az pariaja? Az mádiakkal is beszélgessen az praedicator állapotja felől, mi ugyoncsak azt mondhatjuk felőle, hogy jó tanító s becsületes ember, csakhogy udvari praedicatornak beteges, kiváltképen minthogy mi sokat járunk uton, nem alkalmas erre az állapotr, különben mi is megalkhatnánk vele, mindazáltal mi egyfelé sem adjuk erővel, minthogy maga sem menne. Az makoviczai udvarbiránknak még ennekelötte megparancsoltuk, hogy az upori majorunkban vagy ötven borjus teheneket vegyen azokat pediglen most az télen meg kell szerzeni, hogy itt alant borjuzzanak meg; az mig az upori major elkészül, addig tartsák Borsiban őket s az oda való major is lakjék ott; mert ha még tavaszra kelve veszik meg, nem vehetni annyi hasznát, mintha mostan veszik. Ha kegyelmed az majornét beállatja, mind Bódról s Gáváról is az borjuzni való marhákat fel kell hajtani, legyenek mind együtt, ne vegye hiában az majorné az fizetést; annak felette úgy kell velek szegődni, hogy ők minden tehéntől egy-egy veder vaját adnak ide be. Értjük, Vizaknai hogy nem akarja felvállalni az ott való udvarbiróságot, de másutt is meg kell lenni, jobb volna pedig ő neki ott kegyelmed mellett lenni, hogy nem egyebütt, kegyelmed mégis igazgathatná, valahol léssen, de kell valakit szerzeni, mivel az másiknak sok ideig való számadása vagy on fen, mind ő neki s mind mi nekünk káros, más az pedig, régolta is kér bennünket, hogy kibocsássuk, ha isten ő felsége az pestist megszüntetné, újlag kellene urbariumban vétetni az jószágot s adnák ugy más udvarbiró kezéhez, hogy ahhoz képest tudhassa szolgáltatni őket etc. Cui in reliquo gratiose propense manemus.

Datum ex possessione Héviz die 10. Januarii, Anno 1646 etc.

SUSANNA LORÁNTFI m. sua.

P. S. Kegyelmed tudósítson, ha az lengyelországi ut megszabadult-e, mivel az mint Mordosi uramtól értettük, az innepek után megszabadították.

Külczim: Generoso Tomae Debrezeni de Király-Darócza, universorum bonorum nostrorum cis et ultra Tibiscanorum in Hungaria praefecto etc. fideli nobis grato etc.

Kivül: 19 Januarii Anno 1646, Patak egy váradi katona 10. Januarii Héviz.

Ha akkor..... majort mikor az vár.....nem leszen ez.

Uj-keresztény majorné fizetése Sárkánban.

(A névalírás Lorántfi Zs. saját kezével.)
(Eredetije a magy. kir. kamarai levéltárban.)

GRÓF ZRINYI PÉTER LEVELE II. Rákóczy Györgyhez.

Közi: Szilágyi Sándor.

1658. Máj. 7.

Isten stb. éltesse nagyságotat.

Ez alkalmatosságom lévén, nem akarám elmulatni nagyságotnak szolgálatomat ajánlani, kérvén azon, hogy engem is az többi szolgálai száma köziben venni méltóztassék. Evvel isten szerencséltesse nagyságotat, az mint mi is mindnyájan apám urammal, érsek uram ő nagyságával mind imádkozunk, mind cooperálunk az pogány ellenség ellen szerencsés progressusába. Kévánok nagyságotnak magam is személyem szerént udvarlani s szolgálai.

Nagyságotnak

holtig való szolgálja
G. Z. PÉTER m. p.

Francofurt 7. Maj. 1658.

(A levél Zrinyi P. írása.)
(Eredetije a m. kir. kam. levéltárban.)